

СЕКЦІЯ 1. ЄВРОПЕЙСЬКА ІНТЕГРАЦІЯ ТА МІГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ

Лісовська Л. С.

*доктор економічних наук, професор,
аналітик проекту «Російські активи як джерело
відновлення української економіки»
м. Київ, Україна*

Сидорович Я. М.

*член Правління ГО «АНТС»,
старший експерт проекту «Російські активи як джерело
відновлення української економіки»
м. Київ, Україна*

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-297-8-1>

ОГЛЯД ВПЛИВУ САНКЦІЙ НА ЕКОНОМІКУ РОСІЇ¹

Профіцит поточного рахунку платіжного балансу російської федерації в 2022 році склав \$233,0 млрд, що перевищило показник 2021 року майже в 2 рази. Вирішальну роль у такій зміні відіграло зростання позитивного сальдо торгового балансу.

Зовнішній борг рф скоротився з кінця 2021 року на \$101,8 млрд і на 31 грудня 2022 року становив \$380,5 млрд.

Такі офіційні дані стану макроекономіки росії у 2022 році, році коли почали діяти «пекельні санкції».

Щоб зрозуміти причини такої «зміни» звернемося до порівняльного аналізу показників обмінного курсу національних валют на тлі загально економічного збурення, викликаного агресією росії проти України.

У першій половині 2022 року світова економіка демонструвала ознаки сповільнення, зокрема внаслідок підвищення цін на багатьох товарних ринках, передусім на ринках енергоносіїв, і посилення грошово-кредитної політики більшістю центральних банків в умовах високої інфляції.

¹ Це дослідження виконано в рамках проекту «Російські активи як джерело відновлення української економіки» (Russian Assets As the Source to Restore the Ukrainian Economy) за підтримки Національного Демократичного Інституту (NDI)

Світові ціни на енергоносії підвищилися у 2022 році відносно попереднього року в умовах продовження відновлення світової економіки після пандемії. У другій половині 2022 року темпи зростання цін почали сповільнюватися в умовах продажів стратегічних резервів США, профіциту на ринку і побоювань уповільнення зростання світового споживання нафти.

Додатковий тиск на ціну російської нафти чинило встановлення в грудні 2022 року західними країнами верхньої межі для її ціни. Країни G7, ЄС та Австралія запровадили її на рівні 60 доларів США за барель. Компаніям із цих країн було заборонено надавати послуги з транспортування російської нафти морським шляхом у треті країни, а також послуги з її страхування, брокерські послуги, технічну допомогу, фінансування операцій, пов'язаних із постачанням нафти. При цьому обмеження не діють, якщо нафту продають за ціною не вище за встановлену стелю. У підсумку ціна нафти марки Urals знизилася до 50 доларів США за барель у середньому в грудні 2022 року.

Вартісний обсяг міжнародної торгівлі товарами та послугами, за даними Світової організації торгівлі, зростав двозначними темпами в першій половині 2022 року. Темп приросту фізичного обсягу міжнародної торгівлі товарами та послугами, за оцінкою Міжнародного валютного фонду (МВФ), знизився 2022 року до 5,4% (2021 року – 10,4%). Водночас продовжив відновлюватися обсяг міжнародної торгівлі послугами, особливо за статтею «Поїздки». Число міжнародних прибуттів туристів, за оцінкою UNWTO3, у 2022 році збільшилося приблизно вдвічі порівняно з 2021 роком.

У 2022 році курси валют країн, що розвиваються, переважно слабшали в міру нормалізації грошово-кредитної політики ФРС США і ЄЦБ. Цикл підвищення ставки ФРС США стартував у березні, і до кінця року ключову ставку підвищили загалом на 4,25 процентного пункту. ЄЦБ почав підвищення ставки в липні, і до кінця року її приріст становив 2,5 процентного пункту.

У результаті приплив капіталу в акції та облігації СФР, за даними ІФ9, у 2022 році склав 34 млрд доларів США, скоротившись більш ніж на 90% порівняно з 2021 роком (380 млрд доларів США). При цьому в грудні 2022 року приплив коштів практично припинився, склавши лише 2 млрд доларів США (37 млрд доларів США в листопаді).

Динаміка курсу рубля у 2022 році складалася переважно під впливом санкційних обмежень та їхніх наслідків. Реальний ефективний курс рубля до іноземних валют у I кварталі 2022 року знижувався через початок

посилення торговельних і фінансових обмежень щодо росії. У перші дні та тижні після введення санкцій банк росії вжив радикальних заходів: різке підвищення ключової ставки, припинення торгів на біржі, обмеження на транскордонний рух капіталу, регуляторні послаблення для банків та інших фінансових інститутів.

Тому уже в II кварталі зниження обсягів імпорту та високі ціни на енергоносії, що підтримали експорт, призвели до збільшення профіциту поточного рахунку платіжного балансу, що в поєднанні з обмеженнями на фінансові операції дозволило збер втримати курс рубля. У III кварталі зміцнення реального курсу рубля сповільнилося в умовах зменшення профіциту поточного рахунку, що стало можливим у зв'язку з певним відновленням імпорту (через використання китайського юаня) та скороченням експорту, а в IV кварталі реальний курс рубля перейшов до зниження.

Санкційний тиск істотно послабив рубль в перші тижні після введення санкцій проти центробанку рф та відключення від SWIFT семи російських банків. В перший тиждень березня 2022 року на фондовому ринку курс рубля досяг 137,85 руб рф за долар США, що є найнижчим показником за останній рік і нижче рівнів, що передували вторгненню в Україну, на фоні зменшеного припливу іноземної валюти та зростання попиту на іноземну валюту в росії.

Приплив іноземної валюти до росії залишався незначним, оскільки санкції призвели до того, що нафта марки Urals торгувалася з різким дисконтом порівняно з аналогами. Доходи від продажу енергоносіїв були нижчими за заплановані в бюджеті, незважаючи на збільшення поставок до Індії та Китаю, оскільки Міністерство фінансів росії було змушене четвертий місяць поспіль продавати іноземну валюту в рамках своєї інтервенційної програми. Крім того, глибша інтеграція з азійськими ринками спричинила зростання попиту на іноземну валюту з боку кредиторів країни, а Московська біржа відкрила ф'ючерси на рупії та дирхами. У сфері монетарної політики повільніша, ніж очікувалось, інфляція відтермінувала очікування щодо того, коли цб рф підвищить відсоткові ставки.

Санкції справді мають певний вплив на економіку росії, але цей вплив є обмеженим. Зокрема, відомо, що санкції обмежують доступ росії до деяких ринків та фінансових послуг, а також призводять до зменшення зовнішніх інвестицій. Однак, росія змогла адаптуватися до цих обмежень та знайти нові шляхи для розвитку своєї економіки.

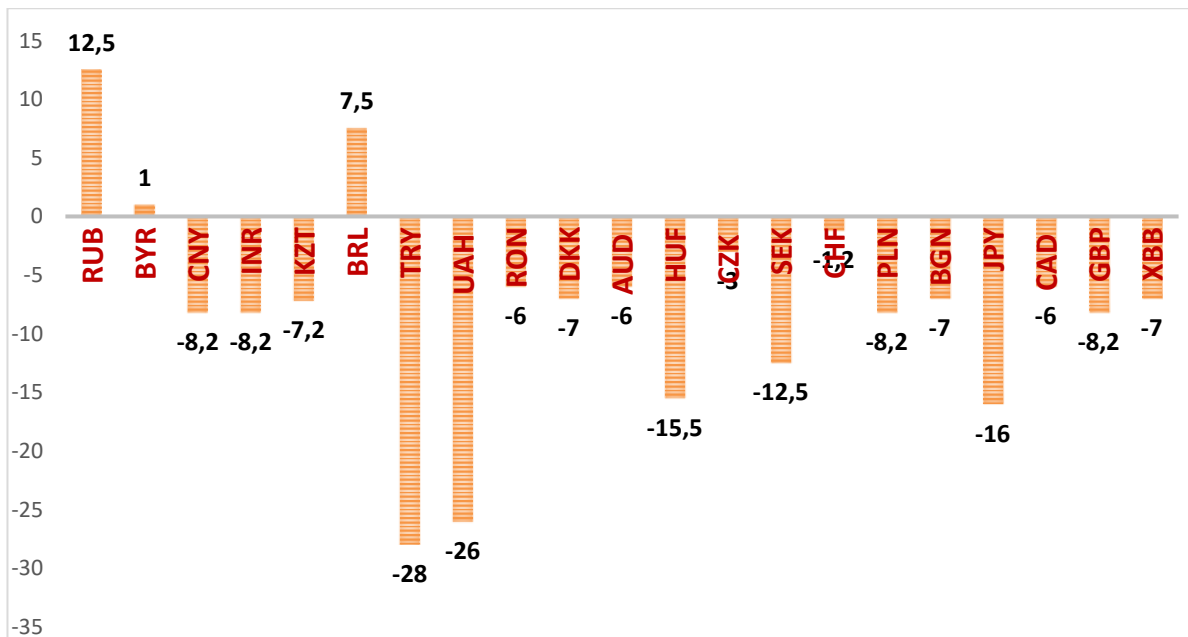

Рис. 1. Порівняльний аналіз змін обмінних курсів валют різних країн до долара США, %

Джерело: складено авторами на основі [1; 2]

Порівняльний аналіз макроекономічних показників дозволяє зробити висновок, що на фоні сповільнення економічного розвитку більшості країн, росії вдалось впродовж 2022 року стримувати негативну дію санкцій, забезпечити переорієнтацію економіки на внутрішній ринок і збільшити обсяги воєнно-промислового комплексу. Значною мірою цьому сприяло також обхід санкцій та значне використання фінансової та іншої підтримки «дружніх», як їх називають в росії, країн типу Китаю та Індії.

Країни-партнери України для притягнення до значної економічної відповідальності росії за воєнну агресію на територію Україна, можуть і мають зробити наступні активні кроки: ухвалити рішення, які нададуть змогу знімати імунітети з активів цб рф, та направити ці активи на компенсацію Україні для відбудови.

Приклад сміливості показали прокурори Міжнародного кримінального суду в Гаазі, своїм рішенням про арешт зняли імунітет з глави держави-агресора володимира путіна.

Література:

1. Банк Росії (n.d.). Central Bank of the Russian Federation. URL: <http://www.cbr.ru/> (дата звернення: 04.04.2023).

2. European Council (n.d.). Consilium. URL: <https://www.consilium.europa.eu> (дата звернення: 03.04.2023).

3. Bloomberg. (n.d.). URL: <https://www.bloomberg.com> (дата звернення: 10.04.2023).

4. CEPR. (n.d.). Centre for Economic Policy Research. URL: <https://cepr.org> (дата звернення: 10.04.2023).

5. Politico Europe. (n.d.). URL: <https://www.politico.eu/> (дата звернення: 05.04.2023).